

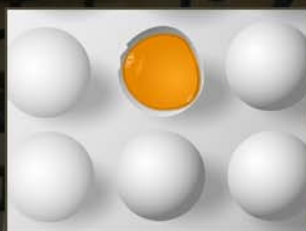
AKROPOLITÁN

Filozofie pro život – č. 91 – 25. března 2017

*Knihy nemají být nábytkem,
který by jen zdobil dům.
Mají být potravou, která živí ducha.
Francesco Petrarca*

SYMBOLISMUS

VEJCE

ŘECKÉ DIVADLO

MYSTÉRIÍ

n@ - BULLETIN

Filozofie pro život – č. 91 – 25. března 2017

Pokud je filozofie praktická, je formativní a pomáhá nám poznat a zlepšit sebe sama. Být filozofem je způsob života, který je spojen s nejušlechtilějšími cíli lidstva.

Praktické uskutečňování lidských hodnot vytváří model aktivní kultury, která využívá kvality každého člověka, rozšiřuje mentální obzor a otevírá se všem projevům ducha.

Dobrovolnictví je přirozeným projevem ducha jednoty se životem a lidstvem a projevuje se v praxi hodnotami, jako je obětavost, závazek a hledání společného dobra.

BRNO

www.akropolis.cz/brno

HRADEC KRÁLOVÉ

www.akropolis.cz/hradec

LIBEREC

www.akropolis.cz/liberec

OLOMOUC

www.akropolis.cz/olomouc

OSTRAVA

www.akropolis.cz/ostrava

PARDUBICE

www.akropolis.cz/pardubice

PLZEŇ

www.akropolis.cz/plzen

PRAHA

www.akropolis.cz/praha

ÚSTÍ NAD LABEM

www.akropolis.cz/usti

ZLÍN

www.akropolis.cz/zlin

www.akropolis.cz

Milí čtenáři,

měsíc březen býval vždy nazýván měsícem knihy, ale v tomto roce jsem zaznamenala názvy jako měsíc čtenářů či čtenářství. Pevně doufám, že toto nepramení z představy, že tradiční kniha je na ústupu, ale spíše se obrací k fenoménu, kterého jsem si také všimla; jsou lidé, kteří si kupují velké množství knih, ale nemají čas, a někdy dokonce ani úmysl je přečíst. Pořizují si známé tituly s dobrými recenzemi, graficky dokonale zpracované řady, jež se vyjímají v luxusních knihovnách, nebo zkrátka musejí mít každou novinku, která se objeví na trhu a vztahuje se k jejich oblasti zájmu. A někdy jim jen stačí, že jde o bestseller.

Knihy jsou našimi skvělými kamarády. I já mám ve své knihovně mnohé, které teprve čekají na své důkladné prostudování, proto pečlivě vážím nákup nových. Velmi se mi líbí encyklopedie a slovníky, které mi slouží příležitostně, ale vždy dobře poradí. A pak mám také „staré dobré kamarády a někdy i spolucestující“, velmi opotřebované častým používáním. O nich vím, že i když je nečtu poprvé ani podruhé, vždy mě znovu obohatí a překvapí nějakou myšlenkou. Jde většinou o knihy, které bychom mohli označit jako filozofické, ale v tom nejširším pojetí významu slova filozofie jakožto lásky k moudrosti. Nemusejí být nutně odborné, ale potěší duši a ducha a dodají inspiraci.

A tak Vám, milí čtenáři, přejeme příjemnou četbu a nalezení Vašich „knih-kamarádů“.

Ivana Hurytová

PODOBENSTVÍ

Had uštkl tolik lidí z vesnice, že se již neodvažovali chodit na pole. Požádali o pomoc Mistra, který hada zkontroloval a přesvědčil ho, aby neužíval násilí.

Zanedlouho vesničané zjistili, že se had stal neškodným, a začali po něm házet kameny.

Ošklivě potlučený had se v noci připlazil do Mistrova domu, aby si postěžoval. Mistr pravil: *Příteli, přestal jsi lidi děsit – to je zlé!*

Ale vždyť ty jsi mne učil, abych se cvičil v kázni a vzdal se násilí.

Říkal jsem ti, abys přestal ubližovat, ale ne abys přestal syčet!

S ÚSMĚVEM JDE VŠECHNO LÉPE...

Muž říká dívce:

Rád bych napsal na svůj dům tvé jméno.

A dívka mu odpoví:

Napiš raději svůj dům na mé jméno.

Proč muž chodí do hospody?

Existují dva důvody:

1. Má manželku;
2. Nemá manželku.

SYMBOLISMUS VEJCE

Vejde nesoucí v sobě zárodek, z něhož vzejde veškerá manifestace, je univerzálním symbolem. Představa o zrození univerza z vejce je společná téměř všem starověkým civilizacím.

Například Pradžápati, prvotní člověk, se rodí z vejce. Kosmické vejce zrozené z prvotních vod se často dělí na dvě poloviny, aby dalo vznik Nebi a Zemi: to je oboupohlavnost hermafrodita. Také hinduistická brahmánda nebo Dioskurové.

Vejde představuje prvotní realitu obsahující zárodky mnoha rozmanitých bytostí. Podle Egyptanů se vynoří působením demiurga, Nuna, personifikace prvotního Oceánu; bůh se objevuje, aby uspořádal chaos a dal impuls ke zrození rozličných bytostí. Bůh Khnum, zrozený z tohoto oceánu a z prvotního vejce bude zároveň vytvářet vejce neboli zárodky života. Ve starodávném Egyptě existovaly různé kosmogonie; podle verze pocházející z města Hermopolis je prvotním vejcem Kerehet, strážce životní síly lidstva.

V Indii se podle Upanišad vejce rodí z ne-bytí a plodí tyto prvky: dvě poloviny skořápky, jednu ze zlata a druhou ze stříbra, z nichž se zrodí nebe a země. Z vnější blány vznikají hory, z vnitřní blány oblaka, z žilek řeky a z tekutiny oceány.

Podle tibetské tradice je vejce na počátku dlouhého rodokmene předků. V čínské tradici, před tím, než bylo nebe odděleno od země, měl chaos podobu slepičího vejce. Po 18 000 letech, což je číslo symbolizující neurčitý počet, se vejce otevírá: těžké prvky utváří zemi (jin) a lehké nebe (jang). V inckém chrámu Coricancha se jako hlavní prvek výzdoby nachází zlatá deska vejčitého tvaru se Sluncem a Měsícem po stranách, která symbolizuje nejvyššího boha Virakoču.

Vejde často představuje tvůrčí sílu světa.

Potvrzuje a slibuje vzkříšení jako návrat. V hrobech v Boiótii byly objeveny sošky Dionýsa s vejcem v ruce. Orfická pravidla zakazovala vejce jíst; obětovala se mrtvým jako potrava a jako záruka znovuzrození.

Vejde je také spjato se symbolickými kvalitami klidu, jako je domov, hnízdo, mušle nebo mateřské lůno.

Je také spojováno s ideou zárodku duchovního života, což odkazuje na alchymistickou tradici filozofického vejce.

VĚDĚLI JSTE, ŽE...

... na 27. března připadá Světový den divadla.

... za kořen evropského divadla se pokládá antické Řecko, kde však divadlo původně nebylo pouhou zábavou, ale formou náboženského rituálu. Divadelní představení se odehrávala o významných svátcích a vyprávěla o bozích a mýtických hrdinech. Cílem řeckých tragédií byla katarze lidské duše. Teprve později se rozvinul také žánr komedie sloužící především pro pobavení.

... se znázorňováním mýtických příběhů se setkáváme i u starších kultur, než je Řecko, například v Egyptě nebo Mezopotámii. Zde šlo však o přesně stanovený rituál, který se rok od roku neměnil a nebyl přístupný všem. Řecké divadlo se v tomto ohledu více podobalo našemu – autoři sice vycházeli z mytologických předloh, ale zpracovávali je různými způsoby.

... i během středověku si divadlo zpočátku uchovávalo rituální charakter. Stávalo se prostředkem, který lidem přibližoval příběhy z bible nebo ze života světců. Brzy se ale začalo rozvíjet i světské divadlo: na šlechtických dvorech se při slavnostech předváděly rytířské příběhy, ve městech potulní komedianti předváděli frašky sloužící čistě pro pobavení, často spojené s kejklířskými výstupy.

... první zastřešená divadla se objevila v období renesance. Nejstarší bylo vybudováno ve Ferrare, nejstarší dochované stojí ve Vicenze a pochází z roku 1585. Z renesance také pochází dodnes používané uspořádání divadla s vyvýšeným jevištěm, oponou a výměnnými kulisami.

ŘECKÉ DIVADLO MYSTÉRIÍ

Z celkového pohledu na řecké dějiny se samotná instituce divadla možná jeví jako nepodstatná, avšak to je zdání vyvolané nedostatkem informací a také dnešním pojetím tohoto fenoménu zvaného divadlo.

Co je vůbec divadlo? Je to něco nereálného, zkresleného, smyšlená skutečnost? Nebo má své vnitřní opodstatnění a svou hodnotu? Co se týká divadla dnešního, má jistě prvky obojího. Ale o divadle antickém, především o tom řeckém, můžeme směle říci, že je „skutečností nespoutanou hranicemi prostoru a času“. Vzniká a rozkvétá v 5. stol. př. n. l. v Helladě, především v jejím srdci – v Athénách a jejich okolí.

MYSTERICKÝ PŮVOD

Vzhledem k původu řeckého divadla jej lze označit za mysterické. Jeho kořeny mizí ve starodávných mysterických kultech, o nichž je známo málo či vůbec nic. Každé náboženství starověkých národů mělo své dvě stránky: exoterní, zastoupenou chrámy, sochami, rituály, procesími či hrami; a stránku esoterní, ztělesněnou v instituci staré jako lidstvo samo, zvanou mystéria, což se podobá slovu tajemství. A skutečně zde byla uchovávána dávná moudrost o tajemstvích člověka, vesmíru či samotného Božstva. Toto poznání bylo přísně střeženo před profanací, či dokonce zneužitím, což zasvěcenci mystérií stvrzovali přísahou. Přesto se zdá, že existovala určitá výjimka, kterou představovalo právě nejstarší divadlo. Mělo snad být prostředkem (podobně jako např. klasické filozofické školy), skrze který budou jisté poznatky zpopularizovány takovou formou, aby byly pochopitelné širšímu okruhu lidí i za cenu toho, že budou sděleny způsobem často symbolickým, ponechávajíc zahaleno to, co

zahaleno mělo zůstat? Nebo snad je to více přání než skutečnost?

Takto se s původem řecké tragédie spojují eleuzínská či jiná mystéria, jejichž součástí byly tance a zpěvy, často zasvěcené bohu Dionýsovi, dárci mystického nadšení. A právě postupnou dramatisací těchto oslavných dithyrambů vznikají první divadelní formy. Bůh Dionýsos se stal také hlavním patronem divadla, a to především v době jeho svátků, kdy se uváděly nové tragédie a komedie. Nejznámějším svátkem byly na počátku dubna Velké Dionýsie, velkolepá šestidenní náboženská slavnost s obřady, průvody, oběťmi, ale také soutěžemi básníků a dramatiků. Při hodnocení řeckých dramát je dobré toto sepětí divadla a náboženství neztratit ze zřetele. Poslední tři dny byly vyhrazeny pouze pro provozování tragédií.

TŘI TVÁŘE DIVADLA

Vycházejíce z přirozené analogie chápali Řekové logos divadla jako trojjediný ve shodě s logem kosmickým, o němž hovořili filozofové. Třemi částmi jednoho byly tragédie, drama a komedie.

Tragédie: je to klasický žánr, kde hlavní roli hrají Osud a Bohové, kteří vládou světu prostřednictvím universálního zákona – Dike. „Svobodné“ zásahy lidských bytostí tento přírodní řád často narušují, a tak na ně neúprosně a v nejméně očekávanou chvíli dopadá reakce Spravedlnosti, aby byla navržena rovnováha. Byla to velkolepá podívaná nejen pro oko diváka, ale hlavně pro jeho duši, ke které promlouvala.

Drama: ukazuje děj plný nečekaných zvrátů vyvolaných jakoby rozmary Osudu či Bohů;

lidské činy zde postrádají onu fatálnost, která by znemožňovala nějak napravit to, co bylo nesprávně vykonáno, a tudíž se zde za provinení neplatí tak draze jako v tragédii.

Komedie: je nejlehčím žánrem, kde humorný životní styl postav není podroben filozofické katarzi. Vtipné scény a duch lehkomyšlnosti prostupují celé hry, v nichž se Bohové už jen vysmívají hlouposti lidí, jejichž skutky, beztak neúprosně řízené Osudem, nenarušují přirozenou harmonii světa.

Opusťme lákavý, ale zrádný svět komedie plný nevědomě šťastných lidí nemajících zdání o sféře ducha. Přenesme se i přes pole pouhého dramatu, zaplněného lidskými bytostmi, které se učí z vlastního utrpení, a odkryjme masku tragédie, žánru, jenž je mysterickým divadlem par excellence, tím, co pozvedá smrtelníky do světa nadpozemského bytí, do světa nesmrtelných Bohů a jejich věčných zákonů.

Pomaloučku odkryjeme první tajemství mysterického divadla, jeho poslání. To bylo přísně

pedagogické ve všech žánrech, obzvláště pak v tragédii. Dobrá tragédie uměla zároveň nadchnout i vyděsit, šokovat i utěšit, probouzela touhu poznat skryté příčiny věcí i jejich zjevné důsledky, probouzela filo-sofii, lásku k moudrosti. Nezapomeňme, že divadlo bylo religiózní a často mystické. Umělo diváka nejen oslovit, ale doslova vtáhnout do děje, až se sám stal spoluautorem či režisérem dramatu. A to hlavní: divák odcházel jiný, než přišel, pokud možno uvědomělejší, znalejší sebe sama i zákonů řídících lidské osudy, tedy moudřejší. Smyslem divadelních představení nebylo pobavit, jak je tomu dnes, či jen zabít čas... To bylo druhořadé. Vždyť čas těch, kteří se účastnili těchto představení, byl patrně měřen nikoli hodinami a minutami, ale zkušenostmi, poznáním, vnitřním naplněním. Jinak si nelze vysvětlit fakt, že ze své vůle setrvali v divadle po dobu osmi či devíti hodin, i více dnů po sobě, aby zhlédli nové hry.

Hry byly součástí náboženských slavností a jako takové byly starostí státu. Ten najal archonty, kteří přijímali žádosti básníků a dramatiků o sestavení sboru. Sestavení sboru (choros) bylo nákladnou záležitostí, kterou zpočátku dobrovolně financovali bohatí občané, tzv. chorégové, jejichž úlohu později převzal stát. Náročnost představení a touha po dokonalém vyjádření vyžadovala začít s nácvikem her půl roku před uvedením.

TRAGÉDIE A POČÁTKY DIVADLA

Etymologie slova tragédie (tragos = kozel, odé = píseň) nám mnoho neprozrazuje a vrací nás ke slavnostem mystérií, kde leží tajemný počátek divadla. Vzniká z epických vyprávění vztahujících se k bohu Dionýsovi. Historická fakta udávají prvního autora, který uvedl tragédii mezi léty 536 – 533 př. n. l., a tím byl Thespis. Ze sboru vyčlenil prvního herce, protagonistu, a dal vzniknout dialogu herec – sbor, který se stal základem divadla vůbec. Později se děj stává složitějším, přidávají se herci, staré masky z mystérií, koturny, speciální kostýmy, scénická technika atp., dochází tedy, řečeno naším jazykem, k profesionalizaci žánru.

Uvádění her mělo – pro Řeky typickou – formu soutěže. Vybráni byli tři autoři pro jednu slavnost a jiný výsledek než první místo byl považován za neúspěch, třetí místo s jistotou za propadák. Rozhodoval vylosovaný sbor soudců, jehož složení bylo do poslední chvíle tajemstvím. Nejsou také známy žádné stížnosti na jejich adresu ohledně neobjektivního hlasování.

Každý den byl věnován jednomu autorovi, který předvedl tři tragédie a na závěr jedno „satyrské drama“, čímž byla završena tzv. tetralogie. Satyrské drama mělo mírnější až veselý ráz a bylo úmyslně zařazeno na konec, aby diváka po náročné trilogii tragédií uvedlo do stavu pohody a klidu.

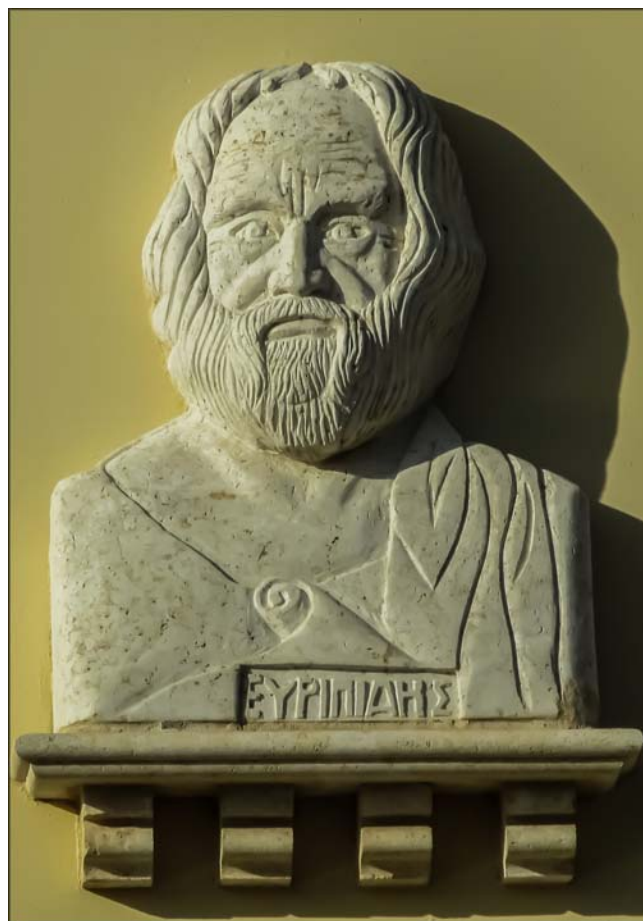
VRCHOL TRAGÉDIE

Vrcholným obdobím řeckého divadla je páté století př. n. l., které bylo působištěm hned tří největších dramatiků: Aischyla, Sofokla a Euripida. Historicky kuriózní je údaj, podle něhož se všichni tři osudově „setkali“ v r. 480 př. n. l.; v den, kdy se narodil Euripides, se Aischylos účastnil jako voják slavného vítězství Řeků nad Peršany u Salamíny a Sofokles připravoval souběžně v Athénách oslavný sbor efebů na tuto bitvu.

Otcem řecké tragédie však bývá nazýván pouze jeden z nich, a to Aischylos (525–465 př. n. l.), syn Euforiona z Eleuzíny, původem ze starého attického rodu Eupatridů. Poprvé vystoupil v roce 500 př. n. l. a prvního vítězství se mu dostalo roku 485 př. n. l.

Z jeho gigantického díla (70 tragédií a 20 satyrských dramát) se dochovalo jen sedm tragédií: Prosebnice, Upoutaný Prometheus, Peršané, Sedm proti Thébám a trilogie zvaná Oresteia (Agamemnon, Choeforoi, Eumenides), což ukazuje jen nedokonalý obraz jeho velikosti.

Přesto jsou tato díla úchvatná a impozantní, v duchu klasického pojetí divadla dodnes nikým nepřekonaná. Ne náhodou se mu proto dostalo neobyčejných poct; jeho hry byly uváděny vícekrát, a to i po jeho smrti, což bylo dosti nezvyklé; dokonce byl ustaven státní

sbor určený pouze k provádění jeho děl. A po sto letech bylo z Lykurgova podnětu zapsáno oficiální znění jeho her (totéž se týkalo i děl Sofoklových a Euripidových), což je věc, která by mnohé klasiky jistě potěšila i v dnešní době.

O Aischylovi jako člověku se dozvíme nejvíce z jeho vlastního epitafu, z něhož lze vyčíst, na co byl ve svém životě hrdý muž, který dosáhl jednoho z největších vrcholů v kulturních dějinách Řecka. V něm se hrdě hlásí ke své účasti v řecko-perských válkách v řadách řecké armády a hrdost na tento fakt nás ohromí zvláště tehdy, když dále nenajdeme ani zmínku o jeho činnosti umělecké! Pouhá skromnost? Nebo spíše zásadní změna hodnot, k níž od té doby došlo? Ne tak úplně, vždyť před pouhými čtyřmi stěletími další velký umělec Cervantes napsal, že si více cení své levé ruky, kterou ztratil v bitvě u Lepanta, než pravé, kterou napsal všechna svá díla. Dnes, v době kultů mediální úspěšnosti a „modrých knížek“ zní tato slova jaksí archaicky, neboť se kamsi vytratilo vědomí, že muže dělají mužem činy, nikoli slova, byť by byla sebekrásnější.

Tento hodnotový posun je patrný i v řeckých tragédiích. Za největší ctnosti či nectnosti nebylo považováno to, co dnes. A největšího opovržení se nedostalo nevěrníkovi ani zloději, ale zbabělci, který neprokázal dostatek odvahy a statečnosti, tomu, který odmítl vykonat svou povinnost vůči obci.

Jedna legenda nám říká, že Aischylos nezemřel obyčejnou smrtí. Byl zasažen z výšky padající želvou, kterou ze svých drápů upustil orel. Patrně se nejednalo o starověký způsob náletů, ale o symbolickou řeč. Proto, vezmeme-li orla jako symbol nejvyššího boha Dia a želvu jako jedno ze symbolických

zvířat boha Apollona, dostáváme symbolickou odpověď na diskutovanou otázku, co vyhnalo Aischyla z Athén, které měl velmi rád, do Syrakus pod ochranu vládce Hierona. Řada pramenů uvádí jako důvod fakt, že Aischylos, o němž se předpokládá, že nemohl nebýt Zsvěcencem, porušil slib mlčení a v některých dílech uveřejnil části z tajného učení mystérií, čímž si vysloužil trest. Tím lákavější se stávají jeho díla pro ty, kdo chtějí nahlédnout pod vnější masku, kterou nosili herci jeho dramát, a vidět pravou tvář moudrosti, o níž se chtěl Aischylos podělit.

Po stránce formální přidal ději druhého herce, deuteragonistu, a později i třetího, tritagonistu. Snížil také obsazení chóru z padesáti na dvanáct osob, čímž zdůraznil postavení herců.

* * *

Z celé plejády řeckých dramatiků vynikají nad jiné kromě otce tragédie Aischyla ještě Sofokles a Euripides.

Sofokles (496 – 406 př. n. l.) je typickým řeckým klasikem v homérském smyslu a svým dílem se také Homérovi podobá. Narodil se na Kolónu poblíž Athén a původně vystupoval jako herec. Měl však údajně příliš slabý hlas, a tak se začal věnovat tvorbě dramát. Těch měl vytvořit na sto dvacet! Nejznámější jsou: Aias, Antigona, Elektra, Oidipus král, Oidipus na Kolónu.

Euripides (480 – 406 př. n. l.) pocházel z chudých poměrů, dostalo se mu však velmi dobrého vzdělání, mimo jiné i filozofického, a to především vlivem Anaxagory, Herakleita a sofistů vůbec. Byl zván „filozofem na jevišti“, jeho hry jsou intelektuálně vytříbené, plné filozofických a sofistických myšlenek. Není jistě náhodou, že Euripides byl jediným dramatikem, jehož hry pravidelně navštěvoval Sokrates. Z jeho děl vynikají: Médeia, Prosebnice, Trójanky, Orestes, Ifigenie v Tauridě.

Aischylos je nejlyričtější, ale zároveň nejzáhadnější ze všech tří.

POSTAVY

Jestliže se o postavách Euripidových říká, že představují člověka takového, jaký je, se všemi jeho chybami, pak o Sofoklových hrdinech lze říci, že jsou spíše vzory toho, jací by lidé být měli vzhledem k hlubokým etickým a náboženským hodnotám, které jsou našimi potenciály. Jak v tomto kontextu charakterizovat postavy Aischylovy? Pokusil se o to francouzský dramatik Victor Hugo, který je nazval Vulkány. Mají nadčasovou dimenzi, jsou skutečným archetypálním ztvárněním vyšší reality, nadčasové pravdy. Jsou plné síly, ať už se tato projevuje jako dobro či zlo. Dotýkají se sféry, která je více božská než lidská, a divák cítí, jako by byla překlenuta ona věčná propast mezi člověkem a bohy. „Aischylos děsí, není možné se mu přiblížit bez zachvění, jež cítíš tvář v tvář něčemu ohromnému a tajuplnému,“ dodává Hugo.

Jeho postavy nejsou černo-bílé, přesto jsou psychologicky jednoduché a pochopitelné. Mají však své jiné roviny a dimenze. Pochopíme-li jejich symbolismus, pronikneme blíže k jejich duchovním archetypům.

Aischylova grandiózní dramata jsou prostoupena duchem náboženského panteismu. Ukazuje svět jako oduchovnělý v jeho podstatě i v dílčích částech. Za vším v přírodě vidí duši, i za světem samotným: touto duší je nepopsatelné Božstvo a z něj zrození bohové; světu vládou síly přírody, které my nazýváme přírodními zákony a za nimiž on viděl velké Duchy sloužící nevyčerpatelnému Osudu a Božské Prozřetelnosti. To vše je rámeček velké cesty evoluce, po níž kráčíme k naplnění svého osudu. Místy rychle, místy pomalu, radostně i bolestně, vždy v závislosti na tom, zda jsme si vědomi tohoto transcendentního cíle a zákonů, které určují pravidla našich kroků.

„Aischylos překračuje všechny nám známé veličiny. Je ostrý, téměř krutý, podoben kolosálnímu balvanu, strmému, bez mírných sklonů a měkkých obrysů a zároveň plný osobité krásy, jako květy dalekých, nedosažitelných zemí. Aischylos, to je dávné tajemství,

jež přijalo lidskou tvář, pohanský prorok. Kdyby se zachovala všechna jeho díla, byla by řeckou biblií.“ (J. A. Livraga)

DIVADLO JAKO TRANSFORMACE

Jak ukazuje Aristoteles ve své Poetice, postavy tragédií prožívají peripetie, což jsou okamžiky osudové změny, drtivé, ale vždy přirozené proměny stavů, jež jsme si zvykli nazývat štěstím a neštěstím. Typickým příkladem může být postava krále Oidipa. Avšak tyto stavy zde nejsou samoúčelné. Po nich musí následovat anagnorisis, změna nevědomosti v poznání. Přeměna člověka nevědomého, vlečeného osudem skrze těžké zkoušky, v člověka možná ne moudrého, ale určitě vědomého si přírodních zákonů a nemožnosti porušovat je a zároveň žít šťastně; v bytost chápající útrapy a bolest jako způsoby poučování toho, kdo jinak nenaslouchá hlasům přívětivějším.

Zde se dostáváme k samotnému smyslu tragédie. Tento pojem zaznamenal do dnešního dne velký významový posun. Představuje něco nešťastného, zdrcujícího, nenávratně zmizelého, tedy to, čemu je dobré se vyhnout. Co však říkají o tragédii antičtí autoři? Aristoteles trefně definuje tragické jako to, co prostřednictvím strachu a soucitu očisťuje duši od strastí. Tragický strach není obyčejnou vystrašeností či egoistickým strachem před fyzickou bolestí, ztrátou či smrtí. Je to strach o zachování duševní rovnováhy člověka. Strach před tužbami a vášněmi těla, které narušují přírodní zákony, podle nichž je člověk rozumnou bytostí řídicí se více rozumem, vůlí či láskou. Tragický soucit je ušlechtilý pocit duše, jenž může být vyvolán fyzickou smrtí člověka, který však zároveň morálně triumfuje, zůstává věrný sám sobě, Bohu a jeho zákonům. Tento pocit je umocněn pocitem vládoucí Spravedlnosti, která však nemusí být ihned zřejmá.

DIVADLO JAKO INICIACE

Jmenované stavy duše jsou východiskem pro první ze tří fází divadelního „zasvěcení“. Můžeme ji nazvat očistou, katarzí. Jedná se o očistění psychické, o zbavení se nánosů každodenní, pomíjivé všednosti, která ubíjí spolu s nečistými myšlenkami a úmysly tu část duše, již je nutno probudit, aby se vnímal duchovní rozměr dramatu.

Druhou fází je iniciace, nastoupení cesty či osvětlení opravdovým poznáním, které hledá příčiny věcí, dějů, člověka i jeho osudu. Takto však lze vzdělávat pouze duši očisťenou, schopnou vnímat i to, co patří světu duchovnímu.

Třetí fází je sjednocení – se sebou samým, tedy s tou částí, kterou Řekové nazývali Nús (Duch či Rozum), již se nedotýká to, co nazýváme smrtí. Skrze toto poznání sebe sama přichází také poznání všudypřítomného Božstva, jehož zákony se stávají pochopitelnými, a osvětlují tak smysl tragických událostí a osudů zobrazovaných postav.

Řecké divadlo nebylo určeno pro zábavu nevědomých davů. Byla to slavnost, náboženské drama určené lidem duševně vzdělaným, lidem zvědavým, přemýšlejícím o vlastním osudu a o smyslu věcí.

Aischylovy postavy se táží jménem všech přítomných: „Proč jsou spravedliví lidé nešťastní a nespravedliví šťastní?“ „Existuje vyšší spravedlnost?“ „Existují Bohové?“ „Bdí nad lidskými osudy?“

A vidí příklady hrdinů i samotných bohů, kteří podstupují hrozná utrpení. S nimi však roste jejich duchovní velikost a moc. Roste jejich poznání o tom, že neštěstí není trestem, ale překážkou, výzvou k překonání, příležitostí k očistění duše, a že nikdy není větší než síla ukrytá v člověku, na kterého dopadá.

Jsou varováni před vášní a touhou, které jsou neukojitelné a přivádějí člověka do stavu hybris, extrémní nadměrnosti, nestřídmosti. Ta rodí v duši slepotu, até, a jejím logickým

důsledkem jsou činy přinášející utrpení. Logickým proto, že existuje neměnný zákon příčiny a důsledku. Každý čin je akcí, která vyvolá reakci stejné kvality. Jak kdo zasel, tak sklídí. Možná ne ihned, ale jednou určitě. Vše se dá obejít, jen jedno ne: osud – Moira je tím, co je vyšší než samotní bohové – i pro ty platí tento univerzální zákon. Aischylův Prometheus se táže Herma, proč musí podstoupit nastávající utrpení, proč je přikováván ke skále? A „hlas vyšší, než je Diův“ mu sděluje: protože takový je Osud. Kdo zasáhl do řádu světa, pocítí důsledky svých činů.

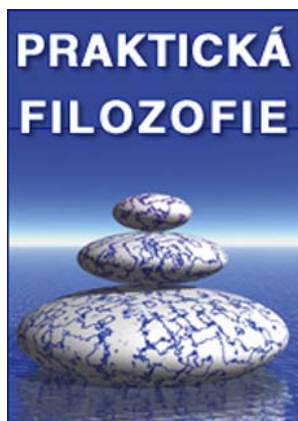
Avšak člověk ve své přirozenosti netáhne ke hříchu, zločinu či nestřídmosti. Je to jen slepota duše, nevědomost, která lidem brání dát přednost hlasu ducha před hlasy tužeb. Proto je nezbytná duchovní očista, kdy se nečisté

touhy nahradí vznešenými city a kdy tmu nevědomosti rozptýlí světlo poznání. A tuto katarzi za člověka neučiní žádný z Bohů. Zde nezmůže nic ani osud. V člověku samotném je malý prostor pro to, co nazýváme svobodnou vůlí. Všudypřítomnou možností volby. Mezi pohodlností a lhostejností k osudu svému i ostatních na jedné straně a mezi odvahou a touhou poznat sebe sama i svět, ve kterém žijeme, na straně druhé.

Ovšem, jak praví staré mýty, jednoho dne všichni lidé učiní krok vpřed, naleznou toto poznání a stanou se podobní samotným Bohům. Proč?... Inu, protože takový je Osud.

Antonín Vinkler
Ředitel NA v Bulharsku

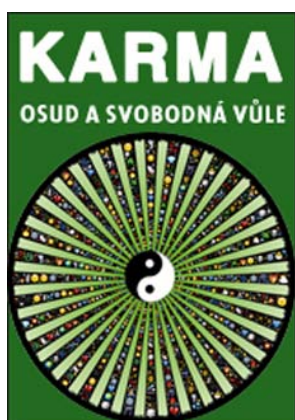

KURZ SROVNÁVACÍ FILOZOFIE A PSYCHOLOGIE VÝCHODU A ZÁPADU

Inspirujte se osobnostmi, které nám zanechaly cenné rady a praktické příklady pro to, jak být pánem sebe sama a nebýt tolik pod vlivem vnějších okolností. V průběhu 26 přednášek se seznámíte se třemi tematickými celky, jež pojednávají o důležitých aspektech lidské existence:

1. etické otázky jednotlivce: pevné hodnoty vytvářející vnitřní sílu osobnosti
2. hledání spravedlnosti ve společnosti, soužití mezi lidmi
3. význam dějin pro pochopení současnosti: jak žít dnes a aktivně vytvářet budoucnost

Součástí kurzu jsou cvičení rozvíjející důležité schopnosti člověka: pozornost, koncentraci, paměť, imaginaci, kontrolu emocí, vůli atd.

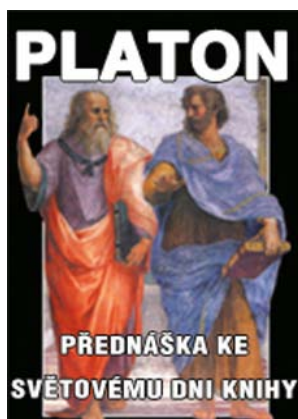

KARMA: OSUD A SVOBODNÁ VŮLE

Přednáška

- Zákon příčin a následků dle východní tradice
- Můžeme změnit svůj osud?
- Kdy je naše vůle skutečně svobodná?

Existuje osud jako předurčení? Nebo máme společnou cestu a cíl, který je dán, ale na nás záleží, jak a kudy k němu budeme kráčet? Jaká je moje role na této cestě a jak je možné, že nekráčíme stejně a nejsme stejní? Na přednášce probereme odpovědi na tyto otázky dle východní a západní tradice a filozofických učeních. Ukážeme, co můžeme udělat pro to, abychom se v životě méně trápili a dosáhli většího štěstí a naplněnosti díky tomu, že osud uchopíme do svých vlastních rukou.

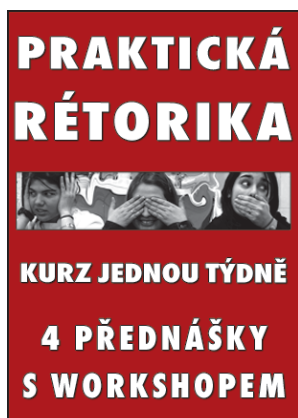

PLATON

Přednáška ke Světovému dni knihy

- Svět idejí: pramen inspirace pro život
- Spravedlnost jako základ společnosti
- Stavitel hodnot západní civilizace

Platon byl velikánem antické filozofie, který dokázal spojit nebe se zemí, člověka s jeho božským původem. Odhalil nám, kde se ukrývá dokonalost v podobě velkých idejí Pravdy, Dobra, Krásy a Spravedlnosti a jak je možné je následovat a vkládat do svého života. Hodnoty definované Platónem jsou tak silné a pravdivé, že i přes propast času jsou stále hodnotami naší civilizace, i když dnes jsme do značné míry ztratili jejich hluboký význam. Inspirujme se Platonovou moudrostí. Pomůže nám pochopit sebe i náš svět, a pokud vyvineme alespoň trochu úsilí, tak změnit věci k lepšímu.

PRAKTICKÁ RÉTORIKA

Kurz

Rétorika jako umění krásného a dobrého vyjadřování, jehož kořeny nacházíme v antice. Současné příručky prezentačních a komunikačních dovedností stále vycházejí z klasických rad Aristotela či Quintiliana nebo popisují dovednosti rétora velmi podobné rolím, jež vymezil už Cicero. Ale na rozdíl od dnešní doby, která někdy upřednostňuje krásnou formu, ti autoři kladli velký důraz rovněž na kvalitní obsah, hluboké myšlenky i morální étos samotného řečníka.